

FARMACEUTI JEVREJI — ŽRTVE FAŠIZMA I POGINULI U NOR-u

U *Jevrejskom almanahu* za 1961—1962. godinu objavljen je članak prof. dra Andrije Mirkovića pod naslovom »Farmaceuti Jevreji — žrtve fašizma«. To je vredan rad i pored toga što u njemu nedostaje još veliki broj imena farmaceuta koji su stradali u periodu 1941—1945, i što su neki podaci nepotpuni ili delimično netačni. Pri oceni tog rada treba imati u vidu da su podaci crpljeni, najvećim delom, iz sećanja preživelih lica, a ona ne mogu biti uvek tačna. U toku višegodišnjeg proučavanja sačuvane arhivske građe došli smo do novih podataka, pa smo u mogućnosti da dopunimo navedeni rad dra Mirkovića.

Moramo napomenuti da naslov koji je dao dr Mirković svom radu ne odgovara u celosti sadržaju, jer se u njemu pominju i farmaceuti koji su stradali u NOR-u, pa, prema tome, ne mogu biti svrstani u žrtve fašizma. To su: Mr ph. Rašela Albahari, Mr ph. Nisim Almozlino, Mr ph. Kornelije Bauer, Mr ph. Munča Čaček, Mr ph. Viktor Kolman, Mr ph. Artur Kraus, Mr ph. Moša Mandilović, Mr ph. Greta Brajković — Polak, Mr ph. Sigfrid Susman, Mr ph. Oto Vajs i Mr ph. Leo Zalošcer.

Sem toga, izvesni podaci za žrtve fašizma su nepotpuni ili delimično netačni, pa ćemo dati neke dopune i ispravke: Mr ph. Isak Adanja ubijen je na Banjici decembra 1941. godine; Mr ph. Rašela Albahari odvedena je 1941. u Loborgrad, a 1942. u Aušvic; Mr ph. Eugen Blau ubijen je na Banjici krajem 1941. godine; Mr ph. Roza Fišer stradala je na Sajmištu 1942. godine; Mr ph. Žiga Fuks ubijen je kod Jabuke (Pančevo) oktobra 1941; Mr ph. Adolf Heht umro je marta 1943. u Jasenovcu od pegavca; Mr ph. Leopold Heht ubijen je u Jasenovcu aprila 1945; Mr ph. Olga Kampus stradala je u St. Gradišci; Mr ph. Moša Mandilović ubijen je na Banjici početkom 1942; Mr ph. Santo Papo ubijen je od četnika januara 1942. kod Rogatice; Mr ph. Sigfrid Susman zarobljen je od Nemaca u Otočcu 1944, odveden u Aušvic i ubijen.

U radu dra Mirkovića registrovano je 67 farmaceuta, a prema našoj evidenciji, za koju smatramo da još nije potpuna, stradalo je još 83 farmaceuta, od kojih neki kao žrtve fašizma, a neki kao uče-

snici u NOR-u. Mi ćemo u ovom radu registrovati one farmaceute koji nisu navedeni u radu dra Mirkovića i dati najosnovnije podatke o njima, jer nam je redakcija časopisa ograničila prostor.

Farmaceuti — žrtve fašizma

Mr ph. Avram Abinun, apotekarski saradnik iz Travnika. Star 30 godina. Farmaceutski studij završio u Zagrebu. Odveden 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Hajrih Alkalaj, drogerista iz Beograda. Star 42 godine. Farmaceutski studij završio u Zagrebu. Ubijen na Banjici krajem 1941. godine.

Mr ph. Isak Alkalaj, apotekar iz Beograda. Star 50 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Vera Ast, apotekarski saradnik iz Sarajeva. Rođena 1912. u Rumuniji. Odvedena avgusta 1941. u Loborgrad, a 1942. u Aušvic, gde je ubijena.

Mr ph. Ela Avramović, apotekarski saradnik iz Beograda. Stara 36 godina. Farmaceutski studij završila u Zagrebu. Odvedena 1943. u Aušvic, gde je ubijena.

Mr ph. Mordehaj Altarac, apotekarski saradnik iz Sarajeva. Rođen 1917. u Sarajevu. Farmaceutski studij završio u Zagrebu. Odveden oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Student pharm. Moric Eliezera Atlas. Rođen 1918. u Bugojnu. Studirao je u Zagrebu. Odveden 3. oktobra 1941. iz Sarajeva u Jasenovac gde je ubijen.

Mr ph. Dragica Bauer, apotekarski saradnik iz Zagreba. Rođena 1913. godine. Farmaceutski studij završila 1935. u Zagrebu. Odvedena 1942. u logor u Đakovo, gde je stradala.

Mr ph. Sigmund Beker, apotekar iz Sarajeva. Rođen 1898. godine. Odveden 3. oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Eugen Bergl, apotekar iz Subotice. Star 45 godina. Odveden 1942. na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.

Student pharm. Ervin Blam. Rođen 1920. u Novom Sadu. Studirao na Beogradskom farmaceutskom fakultetu. Krajem maja 1944. odveden iz Novog Sada u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Filip Brajer, apotekar iz Banatskog Petrovca. Rođen 1889. godine. Po okupaciji Vojvodine prebegao za Mađarsku, gde je ubijen 1944. godine.

Mr ph. Feliks Brukner, apotekar iz Beograda. Rođen 1889. u Banjoj Luci. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Leo Caler, apotekar iz Beograda. Star 46 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Rozalija Caler, apotekarski saradnik iz Beograda. Stara 44 godine. Stradala na Sajmištu 1942. godine.

Mr ph. Moric Danon, apotekarski saradnik iz Visokog. Rođen 1913. u Visokom. Farmaceutski studij završio u Zagrebu 1940. Ubijen u Jasenovcu 1943. godine.

Mr ph. Matija Đerđi, apotekar iz Subotice. Rođen 1897. godine. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Slavko Engl, apotekar iz Siska. Rođen 1896. godine. Farmaceutski studij završio 1917. u Zagrebu. Ubijen u Jasenovcu 1944. godine.

Mr ph. Zdenko First, apotekar iz Zagreba. Rođen 1898. godine. Farmaceutski studij završio 1919. u Zagrebu. Početkom 1945. uhapšen od ustaša pod sumnjom da je slao sanitetski materijal partizanima; ubijen u Lepoglavi.

Mr ph. Magda Fišer, apotekarski saradnik iz Niša. Rođena 1911. godine. Odvedena 1942. na Sajmište, gde je ubijena.

Mr ph. Leo Frelj, apotekar iz Karlovca. Star 65 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Dalmaciju odakle je odveden u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije izišao na oslobođenu teritoriju. Godine 1944. uhapšen od ustaša kod sela Skare i ubijen.

Mr ph. Ezra Fridman — Goldberger, apotekarski saradnik iz Zagreba. Rođen 1911. u Tešnju. Farmaceutski studij završio 1934. u Zagrebu. Septembra 1941. odveden u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Dragutin Fuks, apotekar iz Zemuna. Pred drugi svetski rat preselio se u Kraljevo, gde je otvorio apoteku. Početkom oktobra 1941. odveden od strane Gestapoa na Banjicu, gde je ubijen 21. oktobra 1941. godine.

Mr ph. Julije Gabor, drogerista iz Beograda. Rođen 1911. u Zrenjaninu. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. David Gertner, apotekarski saradnik iz Sremske Mitrovice. Rođen 1911. godine. Farmaceutski studij završio 1934. u Zagrebu. Odveden od strane Gestapoa 1942. u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Oto Grinvald, drogerista iz Skoplja. Rođen 1895. godine. Marta 1943. odveden u Treblinku, gde je ubijen.

Mr ph. Teodor Gros, apotekar iz Daruvara. Rođen 1908. godine. Farmaceutski studij završio 1930. u Zagrebu. Ubijen u Jasenovcu 1943. godine.

Mr ph. Hajfeld, apotekar iz Kozarca (Kikinda). Krajem avgusta 1941. doveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. ubijen kod Jabuke (Pančevo).

Mr ph. Oto Hajzler, apotekar iz Beograda. Rođen 1911. u Osijeku. Farmaceutski studij završio 1934. u Zagrebu. Ubijen u Jajincima 1942.

Student pharm. Paul Hajzler. Star 21 godinu. Studirao u Zagrebu. Ne zna se gde i kada je stradao. Po jednoj verziji odveden je na prisilan rad u Ukrajinu.

Mr ph. Aleksandar Herenfeld, apotekar iz Zrenjanina. Rođen 1888. g. u Kapošvaru. Doveden na Banjicu 16. 5. 1942, a streljan 28. 5. 1942. godine.

Mr ph. Štefa Herlinger, apotekar iz Karlovca. Rođena 1897. godine. Farmaceutski studij završila 1925. u Zagrebu. Odvedena 1943. u Aušvic, gde je ubijena.

Mr ph. Josip Horvat, apotekarski saradnik iz Subotice. Rođen 1910. Godine 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao.

Mr ph. Leopold Jokl, apotekarski saradnik iz Sarajeva. Rođen 1907. godine. Odveden 3. oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Isak Josifović, apotekar iz Beograda. Rođen 1907. u Bitolju. Farmaceutski studij završio 1927. u Zagrebu. Ubijen na Banjici novembra 1941. godine.

Mr ph. Aron Kabiljo, apotekarski saradnik iz Sarajeva. Rođen 1901. u Sarajevu. Odveden 3. oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Ervin Kadelburg, apotekarski saradnik iz Subotice. Star 25 godina. Ubijen na prisilnom radu u Ukrajini 1943. godine.

Mr ph. Mordehaj Kamhi, apotekarski saradnik iz Skoplja. Rođen 1912. u Skoplju. Marta 1943. odveden u Treblinku, gde je ubijen.

Student pharm. Albert Kario, vlasnik parfimerije iz Beograda. Rođen 1903. u Leskovcu. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Jozef Klajn, apotekarski saradnik iz Sente. Rođen 1906. godine. Prema jednoj verziji stradao je u nekom mađarskom logoru, a prema drugoj, na prisilnom radu u Ukrajini.

Mr ph. Felice Klajn-Šenvald, drogerista iz Zagreba. Rođena 1900. godine. Farmaceutski studij završila 1923. u Zagrebu. Ubijena u Jasenovcu 1942. godine.

Mr ph. Oto Knícl, apotekar iz Novog Bečeja. Rođen 1901. u Kuli. Krajem 1943. doveden na Banjicu, odakle je odveden od strane Gestapoa 17. aprila 1944. i ubijen.

Mr ph. Vladislav Kolin, apotekarski saradnik iz Sente. Rođen 1906. Godine 1942. odveden na prisilan rad u Borski rudnik, gde je ubijen početkom 1944. godine.

Mr ph. Marija Kon, apotekarski saradnik iz Valjeva. Rođena 1909. Farmaceutski studij završila 1931. u Zagrebu. Ubijena od četnika u Valjevu 21. oktobra 1941. godine.

Student pharm. Franjo Krajanski. Rođen 1922. u Varaždinu. Studirao na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Nepoznato gde i kada je stradao.

Mr ph. Kreo Luigi Josipov, apotekar iz Rijeke. Odveden 1944. u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Gonda Laslo, apotekar iz Bačke Topole. Rođen 1894. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Jelka Lederer, apotekar iz Sremske Mitrovice. Rođena 1905. godine. Farmaceutski studij završila 1925. u Zagrebu. Godine 1942. odvedena u Aušvic, gde je ubijena.

Mr ph. Ignat Levenzon, drogerista iz Beograda. Star 57 godina. Ubijen na Banjici novembra 1941. godine.

Mr ph. Salamon A. Levi, drogerista iz Beograda. Rođen 1888. u Beogradu. Doveden na Banjicu 14. septembra 1941, a 17. septembra iste godine ubijen.

Mr ph. Oto Luka, apotekar iz Beograda. Rođen 1891. u Sarajevu. Ubijen u Jajincima 1942. godine.

Mr ph. Milan Margulit, apotekar iz Križevaca. Rođen 1901. Farmaceutski studij završio 1924. u Zagrebu. Godine 1941. odveden u Jasenovac, gde je ubijen.

Student phar. Ester Mandil. Rođena 1921. u Beogradu. Ubijena na Sajmištu 1942. godine.

Student pharm. Samuilo Mandil. Rođen 1920. u Beogradu. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Leon Melamed, drogerista iz Skoplja. Rođen 1883. u Skoplju. Marta 1943. odveden u Treblinku, gde je ubijen.

Mr ph. Mišel Mevorah, drogerista iz Beograda. Rođen 1909. u Bugarskoj. Ubijen na Banjici krajem 1941. godine.

Mr ph. Imre Nađ, apotekar iz Subotice. Rođen 1890. u Mokrinu. Umro 1944. od iznemoglosti u logoru Kaufering.

Mr ph. Aron Noah (Manojlo Novaković), apotekarski saradnik iz Beograda. Star 38 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Antal Ofner, apotekar iz St. Kanjiže. Rođen 1905. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Andor Ormoš, apotekar iz Sente. Rođen 1886. godine. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Eva Papai, apotekarski saradnik iz Osijeka. Rođena 1918. godine. Ubijena na Jablancu 25. septembra 1942. godine.

Mr ph. Levi Papo, apotekarski saradnik iz Skoplja. Rođen 1916. u Skoplju. Marta 1943. odveden u Treblinku, gde je ubijen.

Mr ph. Josip Pardo, apotekar iz Beograda. Rođen 1881. u Beogradu. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Leon Pardo, apotekar iz Bitolja. Rođen 1903. u Bitolju. Marta 1943. odveden u Treblinku, gde je ubijen.

Mr ph. Isak Perera, apotekarski saradnik iz Sarajeva. Rođen 1916. u Sarajevu. Farmaceutski studij završio 1940. u Zagrebu. Oktobra 1941. odveden u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Jelisaveta Sas-Zoltan, apotekar iz Vrbasa. Krajem maja 1944. odvedena u Aušvic, gde je ubijena.

Mr ph. Pavle Semere, apotekar iz Subotice. Rođen 1892. u Kuli. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Mr ph. Josip Senauer, apotekarski saradnik iz Daruvara. Rođen 1908. u Ivanovom Polju. Farmaceutski fakultet završio 1935. u Zagrebu. Avgusta 1941. odveden u Gospić, a zatim u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Liza Šenauer, apotekarski saradnik iz Zagreba. Rođena 1900. u Vukovaru. Godine 1943. odvedena u Jasenovac i ubijena aprila 1945. godine.

Mr ph. Marko Ungar, apotekarski saradnik iz Beograda. Rođen 1909. Farmaciju završio 1932. u Zagrebu. Ubijen na Banjici decembra 1941. godine.

Mr ph. Isidor Vahsler, apotekarski saradnik iz Vinkovaca. Rođen 1912. godine. Odveden 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.

Mr ph. Fanika Vajnberger, drogerista iz Zagreba. Stara 45 godina. Ubijena u Jasenovcu 1942. godine.

Mr ph. Maks Vajntraub, apotekar iz Bijeljine. Rođen 1892. godine. Farmaciju završio 1911. u Zagrebu. Ubijen u Jasenovcu 1942. godine.

Mr ph. Isa Vajs, apotekarski saradnik iz Osijeka. Rođen 1918. godine. Farmaciju završio u Zagrebu. Odveden 1942. u Jasenovac, a ubijen 1943. godine.

Mr ph. Zoltan Vig, apotekarski saradnik iz Beograda. Rođen 1908. u Vršcu. Farmaciju završio 1931. u Zagrebu. Ubijen na Banjici novembra 1941. godine.

Mr ph. Beno Volfenzon, apotekarski saradnik iz Koprivnice. Star 38 godina. Ubijen u drugoj polovini 1941. u zatvoru u Lepoglavi.

Mr ph. Žak Zaharijević, apotekar iz Beograda. Rođen 1905. godine. Farmaciju završio 1928. u Zagrebu. Ubijen decembra 1941. na Banjici.

Sem toga, kao žrtve fašizma stradali su i sledeći apotekarski pomoćnici: Alfandari Njezi, rođ. 1921. u Beogradu (ubijena na Sajmištu 1942. g.); Alkalaj Mordo, rođ. 1900. u Požarevcu (ubijen na Banjici decembra 1941. g.); Aladašon Eliezer, rođ. 1915. u Skoplju; Beraha Isak, rođ. 1894. u Skoplju; Kasorla Nisim, rođ. 1888. u Skoplju; Koen Josif, rođ. 1908. u Skoplju; Konforti Albert, rođ. 1910. u Skoplju; Levi Isak, rođ. 1925. u Štipu; Mandil Ezra, rođ. 1908. u Skoplju; Mandil Josif, rođ. 1906. u Skoplju; Negrin Haim, rođ. 1880. u Skoplju (svi su odvedeni marta 1943. u Treblinku, gde su ubijeni).

Farmaceuti — poginuli u NOR-u

Mr ph. Judita Abinun, apotekarski saradnik iz Splita. Rođena 1915. u Splitu. U NOV od septembra 1943. Stradala decembra 1944. godine.

Student pharm. Rifka Kabiljo. Rođena 1921. u Prijedoru. U NOV od maja 1942. godine. Zarobljena od ustaša na Kozari jula 1942. i streljana u Bosanskoj Dubici.

Mr ph. Ladislav Nadj, apotekarski saradnik iz Sombora. NOP-u je pristupio na početku ustanka. Slao sanitetski materijal par-

tizanima. Njegovo učešće u NOP-u otkrili mađarski fašisti i osudili ga na robiju. Odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.

Mr ph. **Adolf Renert**, drogerista iz Novog Sada. Star 37 godina. U NOV od septembra 1943. iz logora sa Raba. Bio je apotekar pri NO odboru Otočac. Novembra 1943. zarobljen od Nemaca, odveden u Aušvic i ubijen.

Mr ph. **Emil-Mika Starver**, apotekar iz Bosanske Dubice. Rođen 1905. godine. Farmaceutski studij završio 1928. u Zagrebu. NOP-u je pristupio na početku ustanka. Snabdevao je partizanske jedinice sanitetskim materijalom. Njegovo učešće u NOP-u otkrile su ustaše i posle strahovitog mučenja streljale ga 1943. u Banjoj Luci.

Student pharm. **Ivo Vajs**. Rođen 1921. u Popovači. U NOV od septembra 1943. po izlasku iz logora sa Raba. Bio je apotekar pri bolnici 7. banijske divizije. Poginuo je krajem 1943. kod Traumiščaka (Banija).

Prema podacima koji su do sada prikupljeni, u periodu od 1941—1945. godine stradalo je 137 apotekara, 13 studenata farmacije i 11 apotekarskih pomoćnika. Od tog broja poginulo je u NOR-u 15 apotekara i 2 studenta farmacije. U odnosu na broj apotekara Jevreja u Jugoslaviji 1941. godine, u toku drugog svetskog rata stradalo je oko 46%, od kojih 42% kao žrtve fašizma i 4% kao pripadnici NOV i NOP-a. Verujemo da navedeni broj stradalih farmaceuta nije potpuno tačan, jer o sudbini nekih nismo mogli saznati. Međutim, rad dra Mirkovića, kao i ovaj rad oteće od zaborava najveći broj farmaceuta Jevreja, koji su stradali u periodu 1941—1945. godine.

IZVORI I LITERATURA

Istorijski arhiv grada Beograda.

Jevrejski muzej, Beograd.

Arhiv Hrvatske, Zagreb.

Istorijski Institut grada Sarajeva.

Imenik subotičkih Jevreja žrtava fašističke okupacije, Subotica 1948. g.

Spisak somborskih Jevreja — žrtava fašističkog terora, Sombor.

Senčanske žrtve fašizma 1941—1945 — Senta 1966. godine.

Akerman Đ.: »Razvoj farmaceutske službe u 6. korpusu«. — *Hronika o radu sanitetske službe*, sv. VIII, Beograd, Izd. VMA (*Hronika*).

Badel Marija: »Razvoj apotekarske službe u jedinicama NOV na Kordunu i u Lici 1942—1945. g. — *Hronika*, sv. II.

Deči E.: »Razvoj apotekarske službe u Slavoniji«. — *Hronika*, sv. I, 1966. g.

Herc T.: »Apotekarska služba 26. divizije«. *Hronika*, sv. III, 1967. g.

Štajner B.: »Rad apoteka bolnica u Italiji«. — *Hronika*, sv. V, 1967. g.

Tartalja H.: »Historičari farmacije žrtve fašističkog terora«. — *Zbornik Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije*, Beograd, 1960. g.

Lična sećanja: Mr ph. Jelisavete Nik, Mr ph. D. Porges, Mr ph. I. Berkeš, Mr ph. M. Berkeš, Mr ph. M. Atijas.

Na dobijenim podacima toplo zahvaljujem.